

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Досліджено основні показники обсягів та структури оптової діяльності на товарному ринку України. Здійснено загальні висновки щодо сучасного стану та закономірностей розвитку оптового торговельного посередництва на даному ринку.

Ключові слова: оптова торгівля, торговельне посередництво, оптовий товарооборот, оптовий ринок.

A. B. GRUSHEVITSKA
Khmelnitsk National University

IS ESTIMATION OF RESULTS OF ACTIVITY OF WHOLESALE OF UKRAINE

Abstract – In the article the basic indexes of volumes and structure of wholesale activity are investigational at the commodity market of Ukraine. General conclusions are carried out in relation to the modern state and conformities to law of development of wholesale trade mediation at this market. Adjusting of wholesale market is not possible without determination of objective description and corresponding conformities to law of his development. On such conditions, the special actuality is acquired by the questions of research of activity of wholesalers at the user market. The aim of this research consists in the analysis of basic performance of enterprises of wholesale indicators at the commodity market of Ukraine, in the exposure of characteristic signs of development of wholesale trade mediation on the modern stage.

Key words: wholesale, point-of-sale mediation, wholesale circulation, wholesale market.

Постановка проблеми. Сьогодні на товарному ринку України діє значна кількість оптових торговельних підприємств, які різняться між собою за масштабами, організаційно-економічними формами діяльності, переліком виконуваних функцій, спеціалізацією тощо. У сфері оптової торгівлі нажалі є проблеми у системі пересування товарів, встановлення стабільних господарських зв'язків та обслуговуванні клієнтів. Сучасна вітчизняна оптова ланка не здатна ефективно виконувати роль організатора системи товароруку споживчих товарів. Значно низилась роль оптової ланки торгівлі як суб'єкта ринку, що призвело до порушення зв'язків між виробниками та покупцями. [5] Основними причинами такої ситуації є відсутність державної підтримки та розуміння необхідності подальшого розвитку торговельного посередництва, як стратегічно важливої галузі економіки та недостатній науковий інтерес до проблем розвитку даної сфери торгівлі.

Одним з основних результативних показників розвитку даної сфери торгівлі, є показник загального обороту, який відображає сукупну вартість товарів у сфері обігу, що змінюють власника за допомогою посередника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Регулювання оптового ринку не можливе без визначення об'єктивної характеристики та відповідних закономірностей його розвитку. За таких умов, особливої актуальності набувають питання дослідження діяльності оптовиків на споживчому ринку. У наукових публікаціях останніх років учених О. Азарян, А. Мазаракі, В. Торопкова, Н. Голошубової, О. Пустовойт, О. Трубей та ін. знаходили висвітлення питання ролі, місця, значення оптової торгівлі в сучасній економіці, проблеми її розвитку в Україні, пропонувалися шляхи їх вирішення. Аналіз опублікованих праць не достатньо дає розуміння щодо розвитку підприємств оптової торгівлі, що вимагає подальшого дослідження.

Мета статті. Мета цього дослідження полягає в аналізі основних показників діяльності підприємств оптової торгівлі на товарному ринку України, у виявленні характерних ознак розвитку оптового торговельного посередництва на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Оптова торгівля поряд з іншими учасниками товарного ринку бере активну участь у формуванні системи господарських зв'язків, організації і проведенні різноманітних комерційних операцій і обороток. Водночас вона має деякі внутрішні особливості і відмінності, що дозволяє кваліфікувати її в окрему підгалузь галузі торгівлі.

Оптова торгівля за своєю організаційною сутністю є формою організації господарських зв'язків між суб'єктами товарного ринку з приводу закупівлі-продажу великих партій товару або комплексів послуг. Основним місцем її здійснення є оптовий ринок, де сконцентровані оптові і комерційні посередники (оптові продавці) та оптові покупці. Метою структурної політики розвитку оптової торгівлі, її суб'єктів є забезпечення ринкової різноманітності структур, які здійснюють посередницьку діяльність, з тим, щоб сприяти раціоналізації та оптимізації процесів товаропостачання, стимулювати вітчизняних виробників як повноцінних, високо-професійних партнерів на міжнародному ринку [2]. В ринкових умовах підгалузь оптової торгівлі включила в себе такі основні види: торгівлю засобами виробництва і предметами праці; торгівлю не переробленою сільськогосподарською продукцією; торгівлю продовольчими товарами; торгівлю непродовольчими товарами; торгівлю транспортними засобами і торгівлю послугами (див. рис. 1).

В умовах ринкових відносин здійснення структурної політики оптового підприємства є виключно його власна компетенція. Видова і типова різноманітність оптових фірм, побудова їхньої організаційної структури управління є наслідком різних масштабів і географії їхньої діяльності.

Сучасна вітчизняна система статистичного спостереження у галузі оптової торгівлі і посередництва в оптовій торгівлі не створює належних підстав для проведення об'єктивного аналізу розвитку сфери торго-

вельного посередництва на товарному ринку. Тому більшість проаналізованих показників є загальними та такими, що характеризують розвиток оптової торгівлі України в цілому. Інформаційною базою дослідження стали матеріали Державного комітету статистики [4].

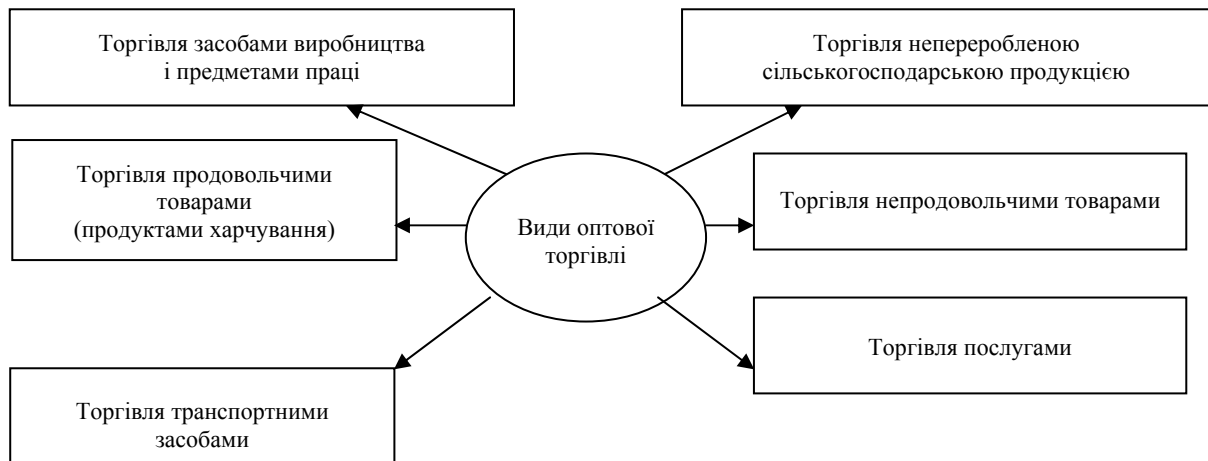

Рис. 1. Основні види оптової торгівлі [2]

Найважливішим показником розвитку торговельно-посередницької діяльності виступає загальний товарообіг підприємств оптової торгівлі та посередництва в торгівлі. Динаміка обсягів та структури загального обороту таких підприємств за видами товарообороту у 2005–2012 рр. представлена у таблицях 1, 2 та на рис. 2.

Таблиця 1

Динаміка обсягів та структури загального обороту підприємств оптової торгівлі України

Показник	Рік				Абсолютна зміна, млрд грн		Темп зростання, %	
	2005	2010	2011	2012	2011–2010	2012–2011	2011/2010	2012/2011
Загальний оборот, у т.ч.:	492,5	993,7	1107,3	1093,3	113,6	-14,0	111,4	98,7
оптовий товарооборот	442,3	898,3	997,7	986,1	99,4	-11,5	111,1	98,8
роздрібний товарооборот	25,6	47,7	53,1	47,0	5,5	-6,1	111,4	88,5
оборот від інших видів діяльності	24,1	47,7	56,5	60,1	8,8	3,7	118,4	106,5

Відповідно до представлених даних, загальний оборот підприємств оптової торгівлі протягом 2005–2011 р. мав чітко виражену тенденцію до зростання, темп приросту за цей період склав 124,8 %. Таке збільшення відбулося, передусім, за рахунок збільшення обсягів оптового товарообороту, який в середньому зріс на 125,6 %, а в сумі збільшився на 555,4 млрд грн. Позитивну динаміку у цей період мали показники обсягів роздрібного товарообороту та обороту від інших видів діяльності, середні темпи зростання яких склали відповідно 87,2 % та 94,5 %, що свідчить про збільшення рівня диверсифікації діяльності підприємств оптової торгівлі. В 2012 р. спостерігається незначний спад загального обсягу обороту підприємств оптової торгівлі, який зменшився відносно 2011 р. на 14 млрд грн або на 1,3 %. Таке падіння зумовлене, передусім, загальноекономічною кризою в Україні та світі, спадом ділової активності, зменшенням доходів населення, зниженням обсягів промислового виробництва, скороченням обсягів зовнішньоторговельних операцій.

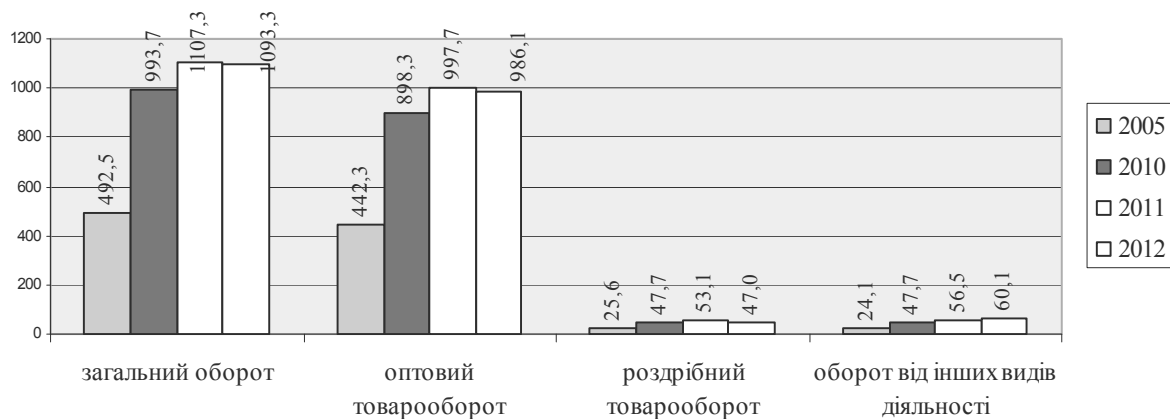

Рис. 2. Динаміка обсягів загального обороту підприємств оптової торгівлі України (2005–2012 рр.), млрд грн

Динаміка структури загального обороту оптових підприємств за видами товарообороту у 2005–2012 рр. представлена у таблиці 2.2

Таблиця 2

Структура загального обороту підприємств оптової торгівлі в Україні, %

Показник	2005 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Загальний оборот, у т.ч.:	100	100	100	100
– оптовий товарооборот	89,8	90,4	90,1	90,2
– роздрібний товарооборот	5,2	4,8	4,8	4,3
– оборот від посередницької діяльності	1,4	0,7	0,5	0,6
– оборот від інших видів діяльності	3,5	4	4,5	4,8

Важливим аспектом, що характеризує обсяги торговельно-посередницької діяльності, виступає регіональний розподіл загального обороту підприємств оптової торгівлі та посередництва в торгівлі. Динаміка загального обороту підприємств оптової торгівлі в Україні представлена у таблиці 3 [4].

Таблиця 3

Оптовий товарооборот за регіонами України

Регіон	Загальний оборот, млрд грн						Темп зростання, %				
	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2009/ 2008	2010/ 2009	2011/ 2010	2012/ 2011	2012/ 2005
Україна	492,51	998,58	817,53	993,70	1107,29	1093,29	81,9	121,5	111,4	98,7	222,0
Республіка Крим	5,29	11,58	12,01	13,71	14,11	13,05	103,7	114,2	102,9	92,4	246,5
Області:											
Вінницька	3,07	6,77	6,78	8,46	7,74	8,91	100,2	124,8	91,5	115,2	290,4
Волинська	12,08	21,68	21,68	15,81	13,29	13,62	100,0	72,9	84,1	102,4	112,7
Дніпропетровська	66,23	104,72	93,93	98,92	97,37	85,86	89,7	105,3	98,4	88,2	129,6
Донецька	67,99	145,35	114,26	173,92	237,97	207,14	78,6	152,2	136,8	87,0	304,7
Житомирська	4,76	5,66	4,18	13,62	5,38	5,64	73,8	325,9	39,5	104,8	118,5
Закарпатська	3,84	5,53	4,76	6,77	10,14	8,80	86,2	142,2	149,8	86,8	229,1
Запорізька	17,73	30,41	20,51	25,66	21,35	16,86	67,4	125,1	83,2	79,0	95,1
Івано-Франківська	4,39	6,27	8,07	8,62	6,35	7,26	128,8	106,8	73,6	114,3	165,5
Київська	15,74	35,32	35,23	43,99	50,54	61,13	99,7	124,9	114,9	120,9	388,5
Кіровоградська	3,02	5,64	6,24	8,41	9,24	12,16	110,8	134,7	109,9	131,5	401,9
Луганська	19,47	19,43	18,71	22,09	18,77	19,00	96,3	118,1	85,0	101,3	97,6
Львівська	16,21	24,27	20,90	23,92	39,39	41,66	86,1	114,4	164,7	105,8	257,0
Миколаївська	13,59	18,61	20,23	21,06	17,09	16,64	108,7	104,1	81,2	97,4	122,4
Одеська	21,79	51,04	45,51	46,34	45,45	42,91	89,2	101,8	98,1	94,4	196,9
Полтавська	8,33	17,94	14,49	32,61	11,84	11,45	80,8	225,0	36,3	96,7	137,4
Рівненська	5,67	7,94	3,29	3,73	4,68	4,39	41,5	113,2	125,6	93,7	77,4
Сумська	3,03	5,07	4,42	5,26	5,40	4,98	87,2	118,9	102,6	92,2	164,4
Тернопільська	1,55	3,32	4,99	4,94	11,67	19,43	150,3	99,0	236,0	166,6	1256,6
Харківська	25,98	52,34	41,33	46,66	51,83	51,38	79,0	112,9	111,1	99,1	197,7
Херсонська	5,14	9,71	9,46	10,47	8,32	7,22	97,4	110,7	79,5	86,7	140,5
Хмельницька	7,96	4,87	4,36	5,01	5,46	6,11	89,5	114,9	109,0	111,9	76,8
Черкаська	4,33	9,26	8,53	9,84	11,85	13,02	92,2	115,3	120,4	109,9	300,4
Чернівецька	2,01	3,38	2,50	2,53	3,16	3,17	73,9	101,4	125,0	100,4	157,6
Чернігівська	2,51	4,56	4,34	5,93	7,21	7,07	95,2	136,5	121,6	98,1	282,2
м. Київ	148,25	382,26	280,13	324,18	383,76	400,77	73,3	115,7	118,4	104,4	270,3

Як свідчать представлені дані обсяги загального обороту підприємств оптової торгівлі за аналізований період збільшилися у 2,22 разів. Хоча падіння обсягів товарообороту спостерігалось в 2009 р. на 18,1 % та в 2012 р. – на 1,3 % порівняно з попереднім роком. Найбільші обсяги загального обороту підприємств оптової торгівлі спостерігаються у м. Києві. Вони збільшилися з 148,3 млрд грн у 2005 р. до 400,8 млрд грн – 2012 р. або у 2,7 разів.

Найбільші обсяги загального обороту підприємств оптової торгівлі спостерігаються у м. Києві. На долю столиці України припадає близько третини усього обсягу. Стійка позитивна динаміка зростання даного показника у цьому регіоні перервалася лише у 2010 р., коли темп падіння сягнув позначки у (–26,7 %). Однак м. Київ й надалі залишається лідером з обсягів оптового продажу, з позицією у 2012 р. – 36,7 %. Це обумовлено передусім високою концентрацією капіталу в регіоні, значним рівнем ділової та інвестиційної активності, підвищеним попитом на товарному ринку. Структура оптового товарообороту за регіонами України у 2005 р. представлена на рис. 3.

З поміж інших регіонів, лідерами за обсягами оптового продажу, у продовж усього досліджуваного періоду є: Донецька, Дніпропетровська, Київська, Одеська та Харківська області, на дою яких у 2012 р.і при-

падало відповідно 19,0 %, 7,9 %, 5,6 %, 3,9 % та 4,7 %. Така закономірність є природною, оскільки саме ці регіони є промислово-економічними центрами України з розвинутою інфраструктурою та значною густотою населення. Окрім того на їх території сконцентрована найбільша кількість суб'єктів торговельного посередництва. Динаміка розвитку показника загального обороту у цих областях підпорядковується загальній тенденції, щодо падіння темпів приросту у 2012 р. Решта регіонів України не виділяються значними обсягами торговельно-посередницької діяльності. Наприклад, у Житомирській, Закарпатській, Кіровоградській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Чернівецькій та Чернігівській областях рівень обороту менший 1 %. Така ситуація пояснюється передусім, особливостями розміщення продуктивних сил та динамікою розвитку грошових доходів населення у цих областях. Окрім того високий рівень розбіжностей показника обсягу обороту оптових підприємств в різних регіонах України, обумовлений загальною регіональною політикою держави.

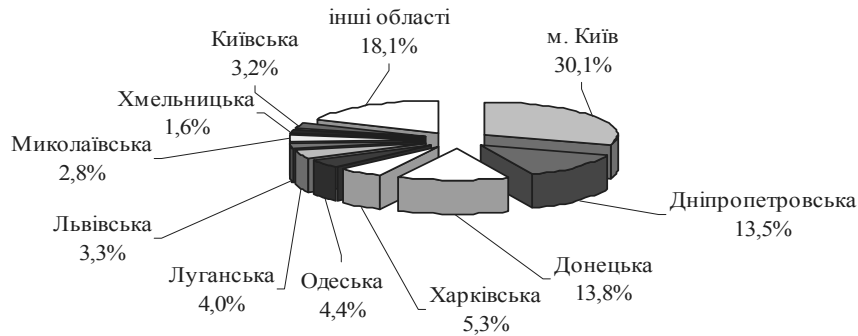

Рис. 3. Структура оптового товарообороту за регіонами України (2005 р.)

Структура оптового товарообороту за регіонами України у 2012 р. представлена на рис. 4.

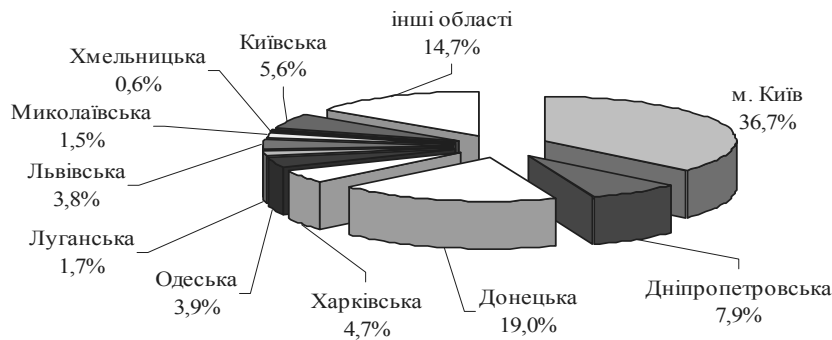

Рис. 4. Структура оптового товарообороту за регіонами України (2012 р.)

Важливим напрямом аналізу оптового товарообороту є вивчення його структури за видами економічної діяльності підприємств оптової торгівлі (табл. 4).

Таблиця 4

Обсяги оптового товарообороту за видами економічної діяльності підприємств оптової торгівлі

Код КВЕД	Основний вид діяльності	Оптовий продаж, млрд грн				Темп зростання, %		
		2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2010/2009	2011/2010	2012/2011
	Оптова торгівля – усього	817,53	993,70	1107,3	1093,3	21,5	11,4	-1,3
	з неї:							
50	Автомобілями та мотоциклами	26,32	41,93	51,93	25,36	59,3	23,8	-51,2
51.2	Оптова торгівля сільськогосподарською сировиною і живими тваринами	23,79	24,05	41,74	47,23	1,1	73,6	13,1
51.3	Оптова торгівля продуктами харчування, напоями і тютюновими виробами	102,03	109,90	119,26	147,16	7,7	8,5	23,4
51.4	Оптова торгівля непродовольчими споживчими товарами	46,35	61,61	65,33	81,45	32,9	6,0	24,7
51.5	Оптова торгівля несільськогосподарськими проміжними продуктами	191,14	257,47	310,37	307,11	34,7	20,5	-1,1
51.6	Машинне устаткування	16,68	22,56	51,82	32,14	35,3	129,7	-38,0

Передусім варто зазначити, що протягом 2009–2012 рр. показник обсягу оптового товарообороту за всіма видами економічної діяльності мав позитивну динаміку розвитку [3].

У 2012 р. обсяги оптового товарообороту зменшилися на $-1,3\%$, суттєво зменшився продаж автомобілів та мотоциклів – на $-51,2\%$ та скоротилася оптова торгівля несільськогосподарськими проміжними продуктами на $-1,1\%$. Збереглася тенденція зростання (хоча і суттєво збільшилася щодо попереднього періоду) у сфері оптової торгівлі продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами та оптової торгівлі непродовольчими споживчими товарами. За рештою видів економічної діяльності спостерігається суттєве скорочення обсягів оптового товарообороту. Така ситуація склалася в наслідок загальноекономічного спаду в Україні, значним скороченням обсягів доходів та кредитування населення. Товарна структура оптового товарообороту в Україні залишається деформованою.

Так, найбільші обсяги товарообороту у 2012 р. припадають на оптову торгівлю несільськогосподарськими проміжними продуктами, в середньому $28,9\%$, тобто більше чверті загального показника. На долю оптової торгівлі у споживчому сегменті ринку (код КВЕД 51.3, 51.4) припадає лише близько 21% . Таким чином оптовий ринок України здебільшого представлений товарами виробничо-технічного призначення.

Таблиця 5

Структура оптового товарообороту підприємств оптової торгівлі України

Показник	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Оптовий товарооборот, млн грн, у т.ч.	492506,2	631175,2	812160,5	998578,2	817532,4	993695,8	1107289,4	1093290,8
продовольчі товари	79123,2	103289,0	131483,2	155100,4	168298,8	193848,5	194516,0	215169,0
непродовольчі товари	413383,0	527886,2	680677,3	843477,8	649233,6	799847,3	912773,4	878121,8
Питома вага в оптовому товарообороті, %, у т.ч.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
продовольчі товари	16,1	16,4	16,2	15,5	20,6	19,5	17,6	19,7
непродовольчі товари	83,9	83,6	83,8	84,5	79,4	80,5	82,4	80,3

Оптовий товарооборот підприємств оптової торгівлі у 2012 р. становив $1093290,8$ млн грн. У товарній структурі оптового товарообороту $80,3\%$ склав продаж непродовольчих товарів, $19,7\%$ – продовольчих товарів. Структура оптового товарообороту у 2012 р. змінилась порівняно з попереднім роком у бік зменшення питомої ваги непродовольчих товарів і відповідного збільшення частки продовольчих товарів на $2,1$ в.п.

Висновки. На процеси деформації розвитку підприємництва у сфері оптової торгівлі негативно вплинули такі фактори, як недосконалість організаційних механізмів та нормативно-правової бази внутрішньої торгівлі, у тому числі оптової ланки; нездатність оптовиків пристосуватись до зміни кон'юнктури товарного ринку, нових ринкових умов з тим, щоб стати потрібним оператором у системі збуту і розподілі продукції завдяки наданню спектру послуг; зменшення інвестицій на будівництво нових складів з прогресивними технологіями, відсутність достатніх обігових коштів та джерел їх формування; зростання вартості технологічного устаткування, низький рівень механізації трудомістких робіт.

З наведених причин оптова торгівля не забезпечує повною мірою виконання своїх функцій, основні з яких – це перетворення виробничого асортименту споживчих товарів на торговий, своєчасне постачання товарів роздрібним підприємствам в оптимальних обсягах і належного асортименту, оцінка попиту споживачів, маркетингове обслуговування підприємств торгівлі та виробництва, стимулювання випуску вітчизняних споживчих товарів, стабілізація роздрібних цін. В сучасних умовах виникає об'єктивна необхідність формування розвинутої інфраструктури оптово-посередницьких послуг. А це майже неможливо без цілеспрямованої державної політики розвитку оптової торгівлі для набуття цивілізованих форм здійснення комерційного підприємництва та обслуговування учасників товарного ринку [1].

На розвиток оптової торгівлі позитивно впливають такі фактори, як нарощування обсягів виробництва вітчизняних виробників, постачання імпоротної продукції; збільшення кількості дрібних роздрібних торговців, суб'єктів малого і середнього бізнесу, які потребують регулярного постачання малими партіями; розширення асортименту продукції та його оновлення; збільшення кількості підприємств, які займаються виробництвом товарів народного споживання; наявність оптових, дрібнооптових та роздрібних підприємств, віддалених від місць виробництва; розвиток міжнародної торгівлі.

Довгостроковими цільовими орієнтирами розвитку сфери оптової торгівлі в Україні повинні стати: створення розвинутої структури каналів переміщення товарів; підтримка необхідної інтенсивності товаропотоків; формування резервних джерел фінансового забезпечення процесу руху товарів.

Література

1. Балабан М. П. Оптова торгівля в ринковому середовищі: ефективність функціонування та стратегія розвитку : монографія / М. П. Балабан. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2005.
2. Голошубова Н. О. Оптова торгівля: організація та технологія : навч. посібник / Н. О. Голошубова, В. М. Торопков. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005.
3. Статистичний збірник “Оптова і біржова торгівля України”. – К. : Держкомстат України, 2013.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Трубей О. М. Аналіз обсягів та структури торговельно-посередницької діяльності на споживчому ринку України [Електронний ресурс] / О. М. Трубей. – Режим доступу <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=402>

References

1. Balaban M. P. Optova torhivlya v rynkovomu seredovyshchi: efektyvnist' funktsionuvannya ta stratehiya rozvytku : monohrafiya / M. P. Balaban. – Poltava : RVTs PUSKU, 2005.
2. Holoshubova N. O. Optova torhivlya: orhanizatsiya ta tekhnolohiya : navch. posibnyk / N. O. Holoshubova, V. M. Toropkov. – K. : Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2005.
3. Statystychnyy zbirnyk “Optova i birzhova torhivlya Ukrainy”. – K. : Derzhkomstat Ukrainy, 2013.
4. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Trubey O. M. Analiz obsyahiv ta struktury torhovel'no-poserednyts'koyi diyal'nosti na spozhyvchomu rynku Ukrainy [Elektronnyy resurs] / O. M. Trubey. – Rezhym dostupu <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=402>

Надіслана/Written: 15.06.2014 р.

Надійшла/Received: 18.06.2014 р.

Рецензент: д.е.н., проф. В. В. Лук'янова